

Põllumajandustootjate majandustulemused põllumajandusliku raamatupidamise andmebaasi andmetel

Agraarökonomika aastakoosoleku „Kas kriis on seljatatud?“ artiklite kogumik, 2018

Põllumajandusuuringute Keskus (kuni 01.01.2018 Maamajanduse Infokeskus) kogub igal aastal põllumajandustootjalt raamatupidamis- ja tootmisandmeid. Kuna andmeid esitavate ettevõtete valikul on järgitud põllumajandustootjate üldkogumi struktuuri tootmistüübi ja majandusliku suuruse lõikes, võib kogutud andmete alusel tehtud analüüside tulemusi üldistada põllumajandussektorile tervikuna. See on väärtuslik informatsioon, mis annab võimaluse analüüsida, kuidas meie põllumeestel läheb, millised olid majandustulemused erinevate tootmistüüpide ja suurusega ettevõtetes ning millised tootjate grupid vajaksid järeleaitamist uute toetusmeetmete abil.

2016. aasta oli põllumajanduses raske. Võrreldes 2015. aastaga vähenes kogutoodangu väärtus (k.a toetused v.a investeeringutoetused) 11%, sealhulgas taimikasvatustoodangu väärtus vähenes 21%, loomakasvatustoodangu väärtus 4% ja toetused vähenesid 6%. Sissetulekud põllumajandusega seotud kõrvaltegevustest suurenesid aga 14%.

Taimikasvatustoodangu väärtuse vähenemine oli peamiselt tingitud kolmandiku võrra madalamatest saagikunäitajatest võrreldes 2015. aastaga. Kui 2015. aastal saadi rekordiline teraviljasaak, siis 2016. aastal oli saak viimase viie aasta madalaim. Rapsi saagikus oli 36% madalam kui 2015. aastal ning samuti oli madalam ka kaunviljade saagikus. Madal saagikus oli tingitud ebasoodsatest ilmastikutingimustest. 2016. aastal olid valdavalt madalamad ka teravilja ja rapsi realiseerimishinnad.

Loomakasvatustoodangu väärtuse vähenemisele avaldas mõju see, et keerulistes majandamistingimustes olid paljud tootjad sunnitud loomade arvu vähendama või loomakasvatuse lõpetama. 2016. aasta oli eriti raske piimatootjatele, jätkus piima kokkuostuhindade langus. Aasta viimastel kuudel toimus järsk hinnatõus ja kokkuvõttes kujunes piima kokkuostuhinnaks 234 euro/tonn, mis jäi samale tasemele kui 2015. aastal. Piima tootmise omahinnaks (mida arvatatakse ainult spetsialiseerunud piimatootjate puhul), kujunes keskmiselt 262 euro/tonn, mis on 1% madalam kui 2015. aastal. Piima tootmise omahind oli juba teist aastat järjest kõrgem kui piima realiseerimisel saadav hind, mis viis piimatootjad tõsiste probleemideni.

Vaatamata loomade arvu vähenemisele kasvas keskmine piimatoodang lehma kohta ja kokkuvõttes toodeti Eestis piima enam-vähem samapalju kui 2015. aastal. Kui piimalehmade arv vähenes, siis lihatõugu lehmade arv on mõnevõrra suurenenud. Veiseliha kokkuostuhinnad on aga viimasel kolmel aastal olnud languses.

2016. aastal jätkus keeruline olukord ka sealihasektoris, kus lisaks madalale hinnatasemele mõjutas majandustulemusi ka sigade Aafrika katku levik. Vaatamata sealihha kokkuostuhinna tõusule 2016. aasta teises pooles on sigade Aafrika katku levik ja madal hinnatase jätnud Eesti seakasvatusele oma jälje ning vähenenud on nii sigade kui ka seakasvatajate arv.

Võrreldes 2015. aastaga vähenesid toetused (v.a investeeringutoetused) keskmiselt 6% ettevõtte kohta. Toetuste vähenemise põhjustas turukorralduse eritoetuste märkimisväärne vähenemine - kui 2015. aastal maksti nii loomakasvatusektori erakorralist toetust piimalehmale kui ka piimatootja erakorralist abi ning lisaks veel ka loomakasvatusektori erakorralist toetust sigadele, siis 2016. aastal oli ainult piimalehma erakorraline toetus.

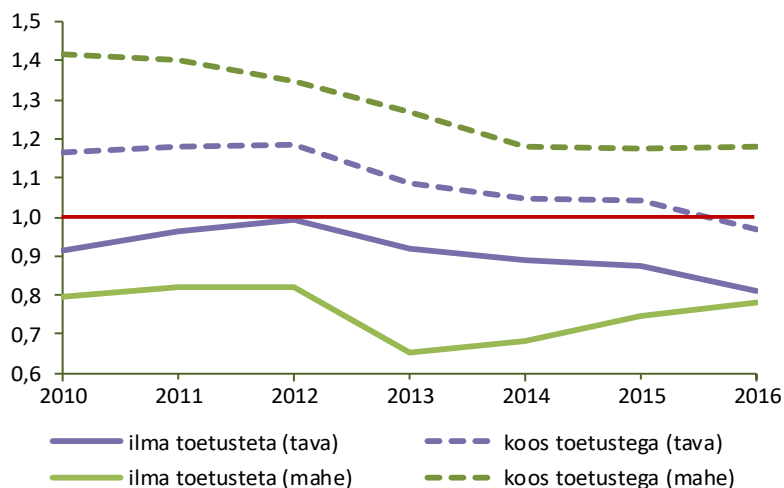
Toetuste (v.a investeeringutoetused) struktuuris oli 2016. aastal kõige suurema osatähtsusega (45%) ühtne pindalatoetus. Maaelu arengukava toetused moodustasid keskmiselt 30% toetuste kogusummast ning kliimat ja keskkonda säästvate põllumajandustavade toetus 20%.

Toetused moodustasid keskmiselt viiendiku (21%) põllumajandustootjate sissetulekutest, kusjuures tavatootjatel oli see näitaja 2016. aastal 18% ja mahetootjatel 41%.

2016. aastal oli kogutoodangu väärtuse suhe kogukuludesse 0,81 ja see on viimase seitsme aasta madalaim näitaja. Tulemus alla ühe näitab, et toodangu väärtus ei katnud selle tootmiseks tehtud kulutusi. Arvestades kogutoodangu väärtuse hulka ka toetused (v.a investeeringutoetused), kujunes

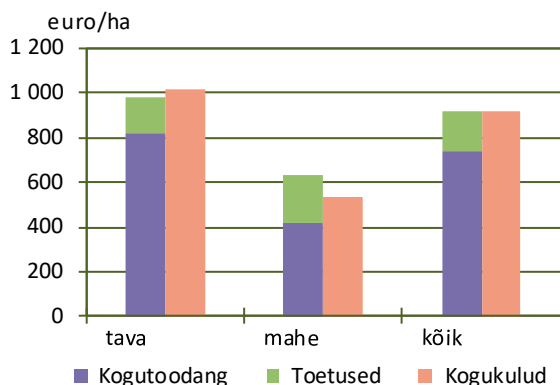
2016. aastal vastavaks suhtarvuks 0,99 ning ka see suhtarv on viimase seitsme aasta võrdluses kõige madalamal tasemel.

Kuna mahepõllumajandus on Eestis järjest rohkem levimas ja mahepõllumajandusmaa moodustab juba ligi viiendiku kogu põllumajandusmaast, siis kindlasti mõjutab see kogu sektori majandustulemusi. FADNi valimis oli 2016. aastal 161 mahe- ja 500 tavatootjat. Joonisel 1 on toodud kogutoodangu väärtuse suhe kogukuludesse eraldi tavatootjatel ja mahetootjatel. Viimase seitsme aasta jooksul oli kõige edukam 2012. aasta, kus tavatootjate grupis oli kogutoodangu väärtus võrdne selle tootmiseks tehtud kuludega ka ilma toetusi juurde arvestamata, kuid mahetootjad ei ole ühelgi aastal sellise tulemuseni jõudnud. 2016. aastal oli see näitaja nii tava- kui ka mahetootjatel enam-vähem samal tasemel (0,8). Arvestades juurde ka toetused (v.a investeeringutoetused), on mahetootjate tulemused isegi raskel 2016. aastal sama kõrgel tasemel (1,2) kui tavatootjate parimal, 2012. aastal. Viimase seitsme aasta jooksul on tavatootjatel toetused moodustanud keskmiselt 15% kogutoodangu väärtusest, mahetootjatel 40%. Kriisiaastad on tavatootjaid rohkem mõjutanud kui mahetootjaid. Aastad 2013 ja 2014 olid mahetootjate jaoks väga rasked, mil kogutoodangu väärtuse ja kogukulude suhe jäi alla 0,7, kuid alates 2015. aastast on see näitaja uuesti jõudnud mahetootjate jaoks tavapärasele tasemele (0,8). Tavatootjatel oli suurem langus 2014. aastal ja see on jätkunud 2016. aastani.

Joonis 1. Kogutoodangu väärtuse ja kogukulude suhe tava- ja mahetootjatel, 2010-2016

Kogutoodang (koos toetustega v.a investeeringutoetused) põllumajandusmaa hektari kohta moodustas 2016. aastal 915 eurot, sh toetused 172 eurot hektari kohta. Kogukulud hektari kohta olid 920 eurot. Mahetootjatel moodustas kogutoodangu väärtus 633 eurot hektari kohta, sh toetused 214 euro/ha ning kogukulud 535 euro/ha (joonis 2). Võrreldes 2015. aastaga vähenes kogutoodangu väärtus hektari kohta keskmiselt 13%, sealhulgas toetused vähenesid 8%. Kogukulud vähenesid 7%.

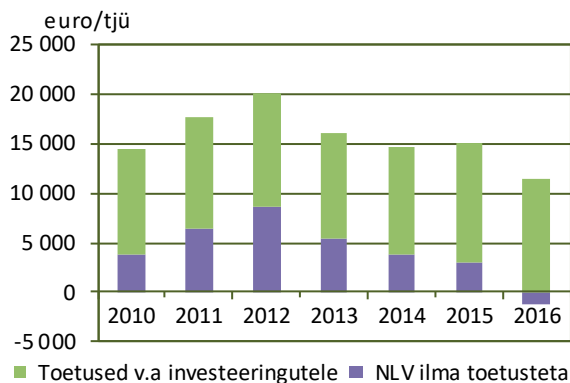

Joonis 2. Kogutoodang ja kogukulud põllumajandusmaa hektari kohta, 2016

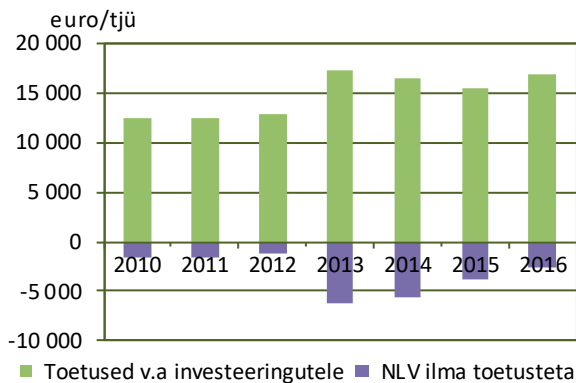
Netolisandväärtus, mis peaks katma ettevõtte tööjõu-, rendi- ja intressikulud, moodustas 2016. aastal keskmiselt 18,5 tuhat eurot ettevõtte ja 10,9 tuhat eurot tööjõu aastaühiku kohta. Võrreldes 2015. aastaga on NLV tööjõu aastaühiku kohta vähenenud 24%.

NLV tööjõu aastaühiku kohta vähenes enamuses tootmistüüpides, kõige rohkem taimekasvatusega tegelevatel tootjatel ja püsiluhtude kasvatajatel (vastavalt 38% ja 37%). Viimase seitsme aasta võrdluses oli NLV tööjõu aastaühiku kohta 2016. aastal kõige madalamal tasemel ning ilma toetusteta oleks see näitaja olnud negatiivne.

Viimase seitsme aasta võrdluses oli tavatootjate grupis NLV tööjõu aastaühiku kohta ilma toetusteta negatiivne ainult 2016. aastal (joonis 3), mahetootjate grupis oli see näitaja aga kõigil aastatel negatiivne ja NLV koosnes ainult toetustest (joonis 4). 2016. aasta oli erakordne ka selle poolest, et mahetootjate grupis oli NLV tööjõu aastaühiku kohta kõrgem kui tavatootjatel – tavatootjate grupis 10 152 eurot ja mahetootjatel 14 133 eurot tööjõu aastaühiku kohta. Tänu toetustele oli 2016. aastal mahetootjate grupis NLV tööjõu aastaühiku kohta viimase seitsme aasta kõrgeimal tasemel.

Joonis 3. Toetused ja netolisandväärtus tööjõu aastaühiku kohta (tavitootjad), 2010-2016

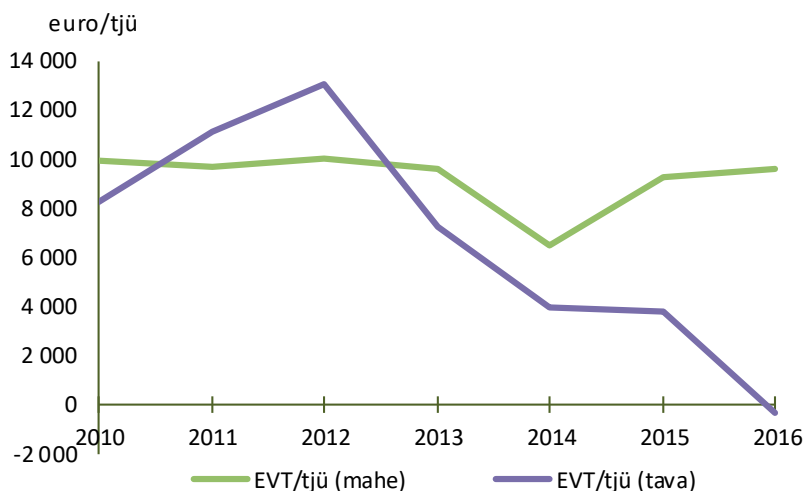

Joonis 4. Toetused ja netolisandväärtus tööjõu aastaühiku kohta (mahetootjad), 2010-2016

Positiivse ettevõtjatuluni jõudmiseks peab NLV-st jätkuma tööjõu-, rendi- ja intressikulude katmiseks. Ettevõtjatulu teeniti 2016. aastal keskmiselt 1485 eurot tööjõu aastaühiku kohta. Võrreldes 2015. aastaga oli see näitaja 69% väiksem ja viimase seitsme aasta võrdluses oli 2016. aastal ettevõtjatulu kõige madalamal tasemel. Kõige edukam oli aasta 2012, mil ettevõtjatulu ulatus 12 531 euroni tööjõu aastaühiku kohta. Võttes arvesse ka arvestusliku kulu tasustamata tööjõule (6,79 eurot tunnis), siis oli tulemus 2016. aastal negatiivne.

Vaadates eraldi tava- ja mahetootjate ettevõtjatulu, siis tavatootjate grupis oli see näitaja 2016. aastal negatiivne (-351 eurot) ja mahetootjatel 9595 eurot tööjõu aastaühiku kohta (joonis 5). Mahetootjate grupis on see näitaja olnud küllaltki stabiilne, püsidis üheksa ja kümne tuhande euro vahel tööjõu aastaühiku kohta, v.a 2014. aasta, kui see näitaja langes tasemele 6523 eurot. Tavatootjate grupis oli väga hea aasta 2012, kui ettevõtjatulu ületas 13 tuhande euro piiri tööjõu

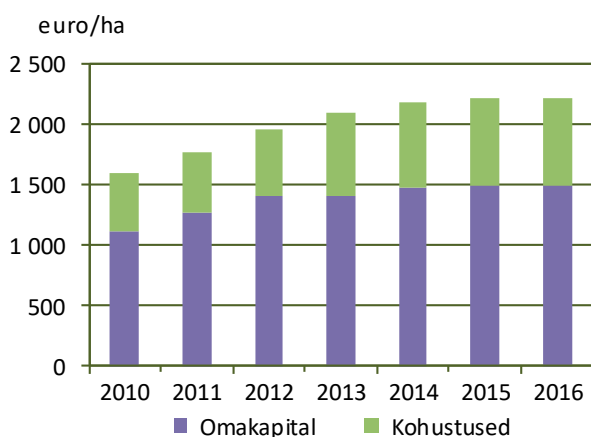
aastaühiku kohta. Selle näitaja analüüsimisel tuleb silmas pidada, et mahetootjate grupis on palju väiketootjaid, kes tasustatud tööjõudu ei kasuta ja seetõttu puuduvad ka tööjõukulud.

Joonis 5. Ettevõtjatulu tööjõu aastaühiku kohta tava- ja mahetootjatel, 2010-2016

Võrreldes 2010. aasta lõpu seisuga on põllumajandusettevõtete varade väärtus kasvanud keskmiselt 47%, mõnevõrra kiiremas tempos on aga kasvanud kohustused (61%), sealhulgas pikaajalised kohustused on kasvanud 67% ja lühiajalised kohustused 53%. Viimastel aastatel on kohustuste osatähtsus koguarast olnud 33% ringis. Võib öelda, et kriisiaastatel on kohustused kasvanud kiiremini kui varasematel aastatel. Samuti on öelda, et mahetootjate grupis on kohustused seitsme aastaga kasvanud kiiremini kui tavatootjatel (vastavalt 86% ja 57%).

Viimastel aastatel on koguvara maksumus püsinud tasemel 2200 eurot põllumajandusmaa hektari kohta (joonis 6). Peamiste tootmistüüpide lõikes oli piimatootjatel kõige rohkem varasid arvestatuna põllumajandusmaa hektari kohta, selle tootmistüübi esindajatel oli ka kõige suurem sõltuvus võõrkapitalist (41%).

Joonis 6. Koguvara maksumus põllumajandusmaa hektari kohta, 2010-2016

2016. aastal moodustas põllumajanduslik müügitulu keskmiselt 69,6 tuhat eurot ettevõtte kohta. Võrreldes 2015. aastaga vähenes põllumajanduslik müügitulu 10%. Toetused moodustasid keskmiselt 21% põllumajandustootjate sissetulekutest.

Kokkuvõttes võib öelda, et 2016. aasta oli põllumajanduses raske aasta. Praegu on juba teada, et 2017. aasta oli tunduvalt parem, põllumajandussektoris toodeti rohkem lisandväärtust, toodangu väärtus suurenes ning hoolimata keerulistest ilmastikutingimustest koristusperioodil saadi viimase kümne aasta rekordile lähedane teravilja- ja õlikultuuride saak.

Põllumajandussektori taastumine edukamate aastate tasemele võtab veel aega. Kindlasti ei olnud 2016. aasta kõigile põllumeestele kriisiaasta ja oli ka neid, kes vaatamata kõigile raskustele tulid siiski

küllaltki edukalt toime. Kriisiaastatest on kindlasti ka midagi õppida, et ootamatuteks olukordadeks paremini valmis olla. Eelkõige tuleks arendada tootjate majandusalaseid teadmisi ja äratada huvi oma andmete analüüsimise vastu.

Põllumajandusliku raamatupidamise andmebaas on üheks arvestatavaks andmeallikaks majandusanalüüside koostamisel põllumajanduse valdkonnas. Esialgset kokkuvõtet 2016. aasta andmete põhjal on nüüdseks tehtud ja jätkub põhjalikum analüüs. Tahaksin siinkohal tänada kõiki koostööpartnereid, nii neid, kes on testettevõttena oma andmeid esitanud kui ka neid, kes on aidanud andmeid koguda.

Rohkem infot Põllumajandusuuringute Keskuse kodulehel www.maainfo.ee.

Marju Aamisepp
osakonna juhataja
maamajanduse analüüsi osakond
Põllumajandusuuringute Keskus